

Skandalista Leopold - czyli o początkach masochizmu w Galicji...

2013-01-30

Chociaż nakład dzieł tego pisarza wydanych w Europie do końca XIX wieku przekroczył kilkakrotnie nakłady dzieł Mickiewicza, Puszkina, Szewczenki, Dostojewskiego i Tołstoja razem wziętych, łaska skandalisty i bezecnika, która do niego przyłgnęła, przez długie lata wstrzymywała opinię publiczną przed dojrzałą recepcją twórczości tego politycznego wizjonera, głosiciela rzeczy niewypowiedzianych, utalentowanego artysty i wrażliwego piewcy Galicji.

Leopold Ritter von Sacher-Masoch – austriacki pisarz, dramaturg i nowelista epoki romantyzmu; porównywany niekiedy do Iwana Turgieniewa prekursor modernizmu w literaturze – urodził się w 1836 r. we Lwowie, ówczesnej stolicy Galicji, która od czasu rozbioru Polski w 1772 r. była częścią Cesarstwa Austro-Węgierskiego. Klimat galicyjskiego środowiska – jego wielokulturowość z dużym udziałem żydowskiej społeczności – od najmłodszych lat kształtował swoiste poczucie estetyki Sacher-Masocha, jego reporterską spostrzegawczość i poetycką wrażliwość. Leopold, który był najstarszym synem dyrektora lwowskiej policji, pisuje – czy raczej: notuje swoje spostrzeżenia – od najmłodszych lat. Już niedługo rozkwitną one gamą niebanalnych opisów w dojrzałej nowelistyce autora. Tymczasem jednak Sacher-Masoch wyjeżdża do Pragi i Grazu, gdzie – pomimo austriackiego pochodzenia – uczy się tak naprawdę używać języka niemieckiego studiując prawo, matematykę i historię. Po studiach wraca do rodzimego Lwowa, gdzie od 1860 r. wykłada historię na Uniwersytecie. Wkrótce zresztą porzuca karierę profesorską i zaczyna utrzymywać się wyłącznie z pisarstwa. W 1873 żeni się z Aurorą A. von Rümlein, która pod pseudonimem „Wanda von Dunajew” również pisała. Oprócz działalności literackiej Sacher-Masoch był społecznikiem z reformatorskimi ambicjami (krótco przed śmiercią zainicjował Towarzystwo Kształcenia Ludowego Górnej Hesji).

Sacher-Masoch wstawił się literackim opisem eksperymentu, który przeprowadził w grudniu 1869 r. wspólnie z baronówną Fanny von Pistor: przez sześć miesięcy pisarz miał być niewolnikiem tej damy, spełniającym wszystkie jej polecenia i najszybsze żądze... Wydana rok później książka o charakterze na pół autobiograficznym, opisująca ten eksperyment - „Wenus w futrze” - okazała się z światowym bestsellerem! Od tej pory Sacher-Masoch często odwoływał się w swoich utworach do perwersyjnych aspektów erotyki i poruszał kwestię seksualności kobiet. Treści te trafiały w potrzeby czytelników epoki Zygmunta Freuda, pasowały do ówczesnego ducha czasu i szybko zyskiwały rozgłos. Znaleźć je można np. w powieści „Rozwiedziona kobieta”, czy nowelach z serii „Historie z rosyjskiego dworu”: „Judith i pasza”, „Niewolnik Tatarów”, „Czarna caryca”, „Pojedynek dam”, „Zdobywczyni dusz”, „Kto umknie Katarzynie?”, „Wąż w raj”, „Człowiek bez przesądów”.

Sacher-Masoch był literatem płodnym i wszechstronnym. Opisywał plastycznie świat Kresów

Wschodnich, społeczno-kulturalną rzeczywistość wielonarodowego kraju, który dawno odszedł w zapomnienie, bądź zginął bezpowrotnie. Pisał m.in. realistyczne powieści o swojej galicyjskiej ojczyźnie („Testament Kaina”, „Graf Donski”, „Donżuan z Kołomyi”, „Opowieść galicyjska”, „Nowy Hiob”, „Opowiadnia młodzieńcze”, „Polskie historie z getta”), w których jednak czytelnicy odnajdowali silne panslawistyczne i filosemickie przekonania autora, co było powodem ostrych kontrowersji i druzgocących reakcji krytyki. Skandalizujące obyczajowo teksty, jak np. „Wiedeńskie mesaliny”, zbyt dumne reakcje pisarza na krytyczne recenzje, jego pozycja Austriaka w pruskich Niemczech, jego prosemickie sympatie i sukcesy we Francji po roku 1871 – wszystko to skazywało Sacher-Masocha na złośliwe ataki. Te same czynniki do dzisiaj zresztą wywierają wpływ na europejską recepcję jego dzieł. Obiektywnym sądom nad wartością twórczości Masocha stoi też na przeszkodzie trudna do ogarnięcia masa jego publikacji. Już za życia ten płodny pisarz wydał ponad sto nowel, powieści, sztuk teatralnych, historycznych refleksji i założył (co prawda bez sukcesu) różne czasopisma (m.in. „Die Gartenlaube”, „Monatshefte für Theater und Kritik”, „Schwarze Punkte” i „Belletristische Blätter”).

Nowelę „Wenus w futrze” jako pierwsze wydrukowało szanowane czasopismo „Die Liebe”, przez co proza Sacher-Masocha natychmiast stała się obiektem szerokiej dyskusji o patologiach seksualnych w kręgu psychologów i psychiatrów. Stało się to także przyczyną wykorzystania jego nazwiska do ukucia pojęcia „masochizm”, użytego po raz pierwszy w pracy „Psychopathia sexualis” przez Richarda von Krafft-Ebinga. Słowo to weszło do ogólnego obiegu leksyki na całym świecie i stanowi określenie na postawę polegającą na osiągnięciu spełnienia seksualnego podczas poniżania, doznawania psychicznego i fizycznego cierpienia zadawanego przez partnera.

Sacher-Masoch zainspirował swoim dziełem również innych twórców. Na wydanej w marcu 1967 r. płycie zespołu The Velvet Underground & Nico, jeden z utworów nosi tytuł właśnie „Venus in furs”... Gitarzysta grupy Velvet Underground Sterling Morrison powiedział nawet w jednym z wywiadów: „Venus in furs” is a beautiful song. It was the closest we ever came in my mind to being exactly what I thought we could be („Wenus w futrze” jest piękną piosenką. Uważam, że dzięki niej znaleźliśmy się najbliżej tego, czym moglibyśmy być [jako zespół]).

Świat przeżywa obecnie renesans zainteresowania twórczością tego austriackiego pisarza, co jest szczególnie widoczne w USA, Francji i Austrii. Miasto Graz (gdzie Masoch studiował) - stolica Styrii i Europejska Stolica Kultury roku 2003 - zorganizowało w 2003 na cześć pisarza wysokobudżetowy festiwal „Fantom żądy” („Phantom der Lust”). Sympozja, odczyty, projekcje filmowe i wystawy przygotowane w ramach festiwalu odwiedziło w ciągu czterech miesięcy ponad 50 tys. gości. O niebywałym sukcesie tego wydarzenia rozpisywała się także europejska prasa (m.in.: Frankfurter Allgemeine, Frankfurter Rundschau, Süddeutsche Zeitung, L'Espresso i Le Monde). Wydawnictwo Belleville z Monachium z okazji festiwalu wydało aż pięć publikacji o Sacher-Masochu, o łącznej objętości 2900 stron. Do dzisiaj ukazało się jednak stosunkowo mało poważnych opracowań naukowych badających twórczość lwowskiego pisarza, czy choćby fenomen masochizmu w kontekście studiów nad literaturą, kulturą i historią psychologii.

Zresztą fakt kojarzenia nazwiska Leopolda Rittera von Sacher-Masocha z masochizmem szkodził twórczości pisarza, zniszczył jego zawodową i towarzyską karierę, był wreszcie powodem frustracji i zgorzknienia aż do śmierci.

Pomimo sporej popularności i swoistego kultu jakim postać tego artysty cieszy się w rodzimym Lwowie, fama skandalisty i dziwaka nie uległa przedawnieniu, a nawet zaczęła być wykorzystywana jako lokalne kuriozum czy chwyt marketingowy... W dawnym lwowskim domu Sacher-Masocha przy ul. Serbskiej działa obecnie kawiarnia „Masoch-cafe” - bogato korzystająca przy aranżacji swojego wnętrza nie tylko z przedmiotów stylizowanych na XIX wiek lecz także „rozpusznych” gadżetów. Przed samym domem z kolei stoi pierwszy na świecie pomnik pisarza wykonany przez Wołodymyra Cisaryka. I tutaj ciekawostka - lewa kieszeń postaci pisarza odlanej z brązu jest otwarta i można („na szczęście”) wsadzić do niej rękę...

Magiczny
Kraków

